

MUSIS & STADSTHEATER *ARNHEM*

DEELANALYSE ONDERZOEK THEATER INCLUSIEF

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

MUSIS & STADSTHEATER ARNHEM

DEELANALYSE ONDERZOEK THEATER INCLUSIEF

In 2017 ontstond tijdens het Noordwijk Overleg, een jaarlijks overleg van vertegenwoordigers van BIS-theatergezelschappen en hun standplaatstheaters, het initiatief om gezamenlijk werk te maken van het meer divers en inclusief maken van de podiumkunsten in Nederland.¹ Uit dit overleg, vernoemd naar de plaats waar het collectief voor het eerst samenkwam, ontstond in 2018 het driejarig stimuleringsprogramma [Theater Inclusief](#). Aan de hand van de vier P's die staan voor personeel, programmering, publiek en partners beogen de [19 partners](#) die zijn aangesloten de podiumkunsten een betere representatie te laten zijn van de Nederlandse samenleving.

In het theaterseizoen 2021-2022 onderzoekt de Boekmanstichting in opdracht van Theater Inclusief de resultaten die de negentien aangesloten partners hebben geboekt door deel te nemen aan het driejarig stimuleringsprogramma. De onderzoekers voeren een documentanalyse, enquête en diepte-interview uit, die resulteren in individuele deelanalyses per partner en een overkoepelend eindrapport met algemene bevindingen. Wat waren de ambities en doelen van de partners op het gebied van diversiteit en inclusie? Hebben de theaters en theatergezelschappen vooruitgang geboekt op de vier P's? Welke verbeterpunten zijn er? En hoe zien de partners de toekomst van een diverse en inclusieve theatersector?

In deze deelanalyse gaan we in op de ontwikkelingen met betrekking tot diversiteit en inclusie bij [Musis & Stadstheater Arnhem \(MSA\)](#), een cultuurhuis dat bestaat uit twee huizen en vier zalen. De organisatie heeft een rijke podiumkunstengeschiedenis die voortkomt uit muziekzaal Musis Sacrum, opgericht in 1847, en Stadstheater Arnhem, tot 2015 bekend als Schouwburg Arnhem. MSA is de thuishaven van drie BIS-gezelschappen: Toneelgroep Oostpool, Introdans en Phion, orkest van Gelderland en Overijssel. Sinds oktober 2017 wordt MSA bestuurd door Hans Verbugt, met wie wij in gesprek gingen als onderdeel van ons onderzoek.

¹ BIS-theatergezelschappen worden vanuit het Rijk gesubsidieerd. Deze zijn opgenomen in de culturele basisinfrastructuur (BIS).

MUSIS & STADSTHEATER ARNHEM

Diversiteit en inclusie helpen Musis & Stadstheater Arnhem aan de missie het culturele icoon van de podiumkunsten in Arnhem te worden, waarbij het huis voor iedere inwoner toegankelijk moet zijn.

Scènefoto van *Midzomernachtsdroom*, coproductie met Toneelgroep Oostpool.
Foto: Joris van Bennekom.

MUSIS & STADSTHEATER ARNHEM

BEWUSTZIJN

‘We zijn aan de stad, aan de gemeente en aan onze stakeholders verplicht een centrale rol te spelen in het leven van de Arnhemse bevolking, en niet slechts een klein percentage te bedienen’, aldus Musis & Stadstheater Arnhem in de *Toolkit* van Theater Inclusief.² Met dit realistische gegeven zet het cultuurhuis zich, mede door deelname aan Theater Inclusief, in om een ‘actieve rol te vervullen op het gebied van inclusiviteit’. Hiermee hoopt de instelling ‘ook in de toekomst het culturele icoon voor de podiumkunsten van Arnhem’ te zijn. In deze missie speelt de thuisstad Arnhem een grote rol en is het, naast het publiek en het huis, de context waar de organisatie vanuit opereert – zo staat in het *Beleidsplan Inclusie 2021*.

Volgens Verbugt kreeg het thema diversiteit en inclusie minder aandacht als gevolg van de Covid-19 pandemie. ‘We hebben het lastig gehad. In het theaterseizoen 2019-2020 waren we goed bezig en in maart 2020 kwam alles tot stilstand. Er kwamen andere prioriteiten, ook al is er een aantal producties

die niet geprogrammeerd zouden zijn zonder Theater Inclusief wél doorgegaan. Ik ben blij dat we meedoen en er is meer bewustzijn intern, maar het resultaat blijft achter bij de ambities. We hebben nog een lange weg te gaan voordat we alle Arnhemmers bereiken met ons diverse aanbod’, legt Verbugt uit. Het gegroeide bewustzijn ziet Verbugt terug in de eigen organisatie, maar ook bij partners en in de maatschappij. Zo zijn er naar eigen zeggen stappen gemaakt op het gebied van programmering, wat ook constant op de agenda staat in het overleg met de huisgezelschappen. Met betrekking tot personeel ziet Verbugt steeds vaker dat kandidaten tijdens de wervings- en selectieprocedure aan het Stadstheater vragen wat er wordt gedaan op het gebied van diversiteit en inclusie. En onderling wordt er tussen de partners van Theater Inclusief kennis en *best practices* met elkaar gedeeld.

DE ‘ARNHEMSE CONTEXT’

Met het verkregen bewustzijn zet MSA, ongeacht de afgelopen lastige jaren, door in het verwezenlijken van de missie een cultureel icoon van Arnhem te zijn. Het

vraagstuk diversiteit en inclusie vertaalt de organisatie naar de Arnhemse context. MSA wil inhaken op de bevolkingsgroei in Arnhem, waarbij vooral jonge inwoners een aandachtspunt vormen. Volgens cijfers die de organisatie heeft opgenomen in het *Beleidsplan Inclusie 2021* zal Arnhem de komende jaren groeien van 154.000 inwoners in 2017 naar 171.000 in 2040. Daarnaast wil MSA inspelen op het relatief grote aantal personen dat langer dan vijf jaar een uitkering heeft, een groep die is gegroeid van 36 procent in 2017 naar 42 procent 2021 terwijl dit aantal voor geheel Nederland op 33 procent staat, aldus het *Beleidsplan Inclusie 2021*. De demografie van de Gelderse thuishaven kent ook een groot aantal personen met een niet-westerse achtergrond, 1 op de 5 Arnhemmers heeft volgens de cijfers in het *Beleidsplan Inclusie 2021* een niet-westerse migratieachtergrond. Een derde van de Arnhemse bevolking tussen de 15 jaar en 75 jaar is hoogopgeleid, volgens het beleidsdocument. Met deze bevolkingssamenstelling voelt het cultuurhuis de ‘urgentie en extra inspanning voor meer inclusiviteit’.

² De *Toolkit* werd in het theaterseizoen 2019-2020 ingevuld door Musis & Stadstheater Arnhem. In dit document, dat is opgesteld door Theater Inclusief, benoemen aangesloten partners hun doelen en ambities op het gebied van de vier P’s. Het document biedt partners de mogelijkheid een maatwerkplan op te stellen wat moet resulteren in een breder draagvlak op het gebied van diversiteit en inclusie binnen de eigen organisatie.

MUSIS & STADSTHEATER ARNHEM

Momenteel biedt MSA korting aan bezoekers die gebruik maken van de Gelre pas.³ Echter is het theaterbezoek via deze kortingspas volgens Verbugt nog te beperkt aangezien er naast theater ook allerlei andere kortingen worden aangeboden. ‘Mensen kunnen ook naar de bios of met korting gymmen kopen. Van die pas wordt te weinig gebruik gemaakt in musea en theater. Er zijn voorbeelden van gezinnen waar men al drie generaties werkloos is. We zien hen nog te weinig in onze zalen. Wellicht krijg je deze groep binnen bij een concert van Frans Bauer, maar het is geen theaterpubliek.’ Het voorbeeld illustreert de moeite die het theater ervaart in het aantrekken van nieuw en divers publiek per genre. ‘Gesubsidieerd toneel trekt een hoogopgeleid publiek, dans een breed publiek en popconcerten of house een veelkleurige groep mensen. Terwijl het publiek bij klassieke muziek vaak hoogopgeleid, kaal en wit is’, aldus Verbugt.

Om meer jonge Arnhemmers in het theater te krijgen onderzoekt MSA of het samen met

de gemeente alle kinderen tot 18 jaar gratis toegang kan bieden. Het huis programmeert per jaar ruim veertig theatervoorstellingen voor deze doelgroep, zo staat in de enquête.⁴ Daarnaast heeft het de ambitie om ‘jongeren intensiever te betrekken bij de jeugdprogrammering en organisatie.’ Dit gebeurt momenteel met het Musis & Stadstheater-jongerenpanel, de MUSTA’s. Dit panel adviseert het huis op het gebied van programmering, randprogrammering en marketing. De groep zet zich ook in als jongerenambassadeurs van het theater en organiseert eigen activiteiten en marketinguitingen om zo het bereik van jongeren te vergroten. Diversiteit binnen het panel is cruciaal volgens de organisatie. Bovendien is educatie onmisbaar voor MSA en volgens het theater ook een middel om aan lange-termijn-publieksofbouw te doen, zo staat in het beleidsdocument *Toekomstvisie 2018-2020*.

Daarbij is educatie binnen het diversiteit- en inclusiebeleid een specifieke pijler en

opgenomen in het *Beleidsplan Inclusie 2021* onder de noemer ‘educatie en inclusie’. Hierbij gaat het naast het onderwijs en de jeugd ook om voorstellingen en programma’s voor doelgroepen als generatie X (geboren tussen 1965-1980), Y (geboren tussen 1981 en 1996), en Z (geboren tussen 1997 en 2012) uit de regio Arnhem, personen met een beperking, en inwoners met diverse culturele achtergronden. In het beleidsdocument worden de verschillende aandachtsgebieden benoemd, als reguliere (context)programma’s, inclusie-speciale doelgroepen en het onderwijs.⁵ Met onderwijs en jeugdprogramma’s heeft MSA een groot bereik in de regio, volgens het *Beleidsplan Inclusie 2021* ruim 11.000 kinderen en jongeren per jaar (in het laatste reguliere jaar 2019). Daarvan zijn 8.000 bezoekers leerlingen en studenten ‘uit alle onderwijsniveaus’, aldus het document.

Ontmoeting staat centraal in programma’s, zoals inleidingen en nagesprekken, een iftar tijdens de Ramadan, theatercolleges,

³ De Gelre pas biedt inwoners met een laag inkomen in de gemeenten Arnhem, Duiven, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort en Zevenaar een tegoed of korting op cultuur, sport en dagjes uit. De pas is gratis voor degenen die ervoor in aanmerking komen.

⁴ Enquête ontworpen en (online) afgenomen door de Boekmanstichting, ingevuld op 28 april 2022 door Hans Verbugt (directeur) namens Musis & Stadstheater Arnhem.

⁵ Met de term inclusie-speciale doelgroepen verwijst MSA naar Arnhemmers met een laag inkomen, inwoners met een biculturele achtergrond, Gen-XYZ, mensen met een beperking, en kinderen en jongeren.

MUSIS & STADSTHEATER ARNHEM

rondleidingen, *meet-and-greet*-evenementen met acteurs en makers, dialoogtafels en een Wijkkids op Theatersafari voor kinderen uit achtergestelde buurten.

Een positief geluid ziet Verbugt ook door de inbreng van de huisgezelschappen, een voorbeeld is de bijdrage van Toneelgroep Oostpool. ‘Met de coproductie *Midzomernachtsdroom* hebben we een ander publiek binnengehaald, maar dat heeft veel mankracht, tijd en geld gekost. Het kan dus wel, maar het is heel intensief. Je merkt hoe kwetsbaar het proces is om mensen naar binnen te krijgen. Naast de diverse pop- en hiphopprogrammering, waarmee MSA veel jong publiek binnenhaalt, zorgt ook Toneelgroep Oostpool voor de aanwas van publiek met een biculturele achtergrond’, vertelt hij. Overigens zet Introdans zich hier ook al vele jaren succesvol voor in.

Dat het publiek niet eenvoudig mee verandert of van vaste waarde is heeft volgens Verbugt ook te maken met het eigen imago dat nog ‘historisch behoudend, conservatief en zwaar gesubsidieerd is. Daarbij is het voor jonge makers moeilijk om toe treden tot het theaterbestel, terwijl de theaters daar juist naar snakken.’

HET HUIS

De teleurstelling in de afgelopen jaren door de gevolgen van de Covid-19 pandemie motiveert het cultuurhuis om de aankomende jaren meer vooruitgang te boeken op het gebied van diversiteit en inclusie, door in te zetten op ‘bemensing en uitbreiding’. Investering in meerdere facetten van het huis, zoals personeel, de relatie met de BIS-huisgezelschappen en het gebouw zijn daarbij belangrijke factoren voor MSA.

Op het moment van invullen van de enquête, kent MSA de mate van tevredenheid betreffende diversiteit binnen het personeelsbestand een 6,5 toe op een schaal van 1 tot 10. Verbugt wilt daarom in de komende jaren meer gaan investeren in personeel en gelooft dat een ‘individueel en collectief verantwoordelijkheidsgevoel en samenwerking’ belangrijk zijn. Hij licht toe: ‘Het begint bij jezelf en hoe je je verhoudt tot collega’s. Als je daarin investeert heb je ook meer recht van spreken’. Om deze ommekeer van binnenuit de organisatie te kunnen maken heeft de organisatie twee jaar geleden een *unconscious bias*-training gevolgd waarbij de nadruk lag op het wegnemen van stereotyperingen, zo staat in de *Toolkit*. Daarnaast staat diversiteit en inclusie op de

agenda in personeelsbijeenkomsten, in overleggen van de afdelingen personeel en organisatie, marketing, programmering, educatie, het MT en de Raad van Toezicht, en ook in de interne nieuwsbrief staat het thema centraal.

De mate van tevredenheid op het gebied van diversiteit en inclusie bij de belangrijkste partners scoort hoger: MSA kent een 7,0 toe op een schaal van 1 tot 10. De BIS-huisgezelschappen spelen hierin een belangrijke rol. De samenwerkingen kennen een lange historie, zo speelt Phion al honderd jaar in Musis. De aanstelling van artistiek directeur [Daria Bukvić](#) bij Toneelgroep Oostpool is ook noemenswaardig. ‘Als theater merken wij ook wat van de aanstelling van Bukvić. Toneelgroep Oostpool bestaat volgend jaar zeventig jaar en zij zijn altijd een vaste waarde geweest binnen de stad. Daria Bukvić maakt hele andere programma’s dan haar voorgangers en zoekt balans tussen nieuwe thema’s. Makers en acteurs van kleur en thema’s als seksualiteit, gender en identiteit spreken jongeren meer aan. Willen wij dit nieuwe publiek binnenhalen, dan zullen we moeten mee evolueren naar een nieuwe tijd,’ vertelt Verbugt.

MUSIS & STADSTHEATER ARNHEM

De ambitie om er voor alle Arnhemmers te zijn speelt ook een cruciale rol in de voorgestelde verbouwing. Volgens de organisatie van het cultuurhuis moet de herinrichting bijdragen aan het verbeteren van het imago van MSA en daarmee een breder publiek aanspreken. Het Stadstheater zag de verbouwing ook als een kans om de huisgezelschappen te huisvesten in hetzelfde gebouw als MSA en hiermee de samenwerking integraal te versterken, maar door de hoge kosten kent dit plan geen doorgang.

‘ELKAAR GOED VASTHOUDEN EN DOORGAAN’

De blik op de toekomst van MSA is gericht op de opdrachten die de instelling zichzelf oplegt. Hierin is er ruimte voor zowel de maatschappelijke als de artistieke taak die Verbugt voor het huis ziet. ‘Als Stadstheater heb je een paar opdrachten: zorgen dat er een zo hoogwaardig mogelijk artistiek aanbod staat. Verankering in en aansluiting op de stad— van onderwijs en cultuur tot sociale instellingen. En diversiteit in alle opzichten.’ Met deze voorgenomen opdracht zal de organisatie de aankomende jaren middels gesprek verbinding zoeken met de gemeenschap. In de enquête stelt de

organisatie dat het in de programmering rekening houdt met gelegenheden die diversiteit viert zoals bijvoorbeeld de Pride Month. En ook feestdagen die vooral door Nederlanders met een biculturele achtergrond worden gevierd, zoals Eid-Al-Fitr (Suikerfeest) en Keti Koti. De functie van de concertzaal zal in de toekomst meer inspelen op de maatschappelijke rol en naast het faciliteren van concerten ook als congresruimte opereren. Dit laatste is momenteel al een belangrijk onderdeel van de werking van het cultuurhuis dat actief inzet op het *hosten* van bijeenkomsten van en samenwerking met maatschappelijke organisaties. Denk aan de Arnhemse Uitdaging, de Veteranendag, *Bridge to Liberation* en de Voedselbank.

De periode dat het theater de deuren heeft moeten sluiten tijdens de pandemie heeft de organisatie gebruikt om meer de stad in te gaan. Hierbij heeft Verbugt, vergezeld door burgemeester Ahmed Marcouch, zich beter kunnen inleven in de maatschappelijke problematiek van de stad, zoals jonge kinderen die onder de armoedegrens leven. Ervaringen als deze geven input aan niet alleen de programmering maar juist ook het diversiteit- en inclusiebeleid van de komende jaren. ‘Dan ervaar je die problematiek aan

den lijve, dat dit in Nederland bestaat. Wat kunnen wij daar als cultuurhuis voor rol in spelen?’, vertelt Verbugt.

Gesprek voeren, samenwerking en kennis delen zijn volgens de organisatie van belang voor de toekomst en het bewerkstelligen van meer diversiteit en inclusie. ‘Veranderingen binnen de cultuursector worden vaak afgedwongen vanuit een overheid. We hadden misschien eerder als sector in beweging moeten komen’. Doordat Theater Inclusief door de pandemie volgens Verbugt ‘weinig kans heeft gekregen’ hoopt hij dat de doelstellingen van het stimuleringsprogramma verdere doorgang zullen vinden. ‘Ik heb bij [Het Nationale Theater](#) gezien hoe goed zij omgaan met deze thema’s. Wij moeten met onze doelen hieromtrent vooral niet stoppen nu. Het heeft tijd nodig, en het kost veel meer tijd dan we zouden willen. Juist daarom moet je elkaar goed vasthouden en doorgaan’.

CONCLUSIE

Musis & Stadstheater Arnhem wil het culturele icoon van de podiumkunsten in Arnhem zijn. Naar eigen zeggen bedient het cultuurhuis momenteel slechts een deel van de Arnhemse bevolking. Diversiteit en

MUSIS & STADSTHEATER ARNHEM

inclusie zijn daarom cruciaal om de relatie met de inwoners van de stad te kunnen vergroten. Volgens de organisatie is het bewustzijn omtrent het thema in de afgelopen jaren gegroeid. Directeur Hans Verbugt ziet dit terug in de eigen organisatie en in de maatschappij, maar is desondanks gematigd tevreden met de doelen die zijn bereikt sinds deelname aan het driejarig stimuleringsprogramma Theater Inclusief. MSA heeft naast deelname aan Theater Inclusief ook eigen plannen opgesteld om een meer divers en inclusief cultuurhuis te worden. Deze staan in het document *Beleidsplan Inclusie 2021* waarin vanuit de Arnhemse context wordt gewerkt. Belangrijke doelgroepen waarop MSA volgens het plan wil inspelen zijn Arnhemmers met een laag inkomen, inwoners met een biculturele achtergrond, Gen-XYZ, mensen met een beperking, en kinderen en jongeren.

Het huis, de eigen organisatie en het imago daarvan zijn belangrijke aspecten waarmee MSA met 'bemensing en uitbreiding' voortgang wil boeken in de aankomende jaren. MSA zal verder investeren in personeel en in de relatie met de BIS-huisgezelschappen. MSA is zich naast de artistieke functie van het cultuurhuis ook

bewust van de maatschappelijke rol en zal zich in de aankomende jaren richten op de verbinding met de gemeenschap. Door de deuren te openen voor bredere culturele vieringen en de wijk in te gaan hoopt het de Arnhemmer beter te leren kennen en daarmee een huis voor iedere inwoner van de stad te zijn.

Musis & Stadstheater Arnhem weet wat goed gaat en waar het zich kan verbeteren om meer divers en inclusief te worden. Als gevolg van de pandemie hebben personeel en publiek zich minder kunnen ontwikkelen, maar programma en partners waren in de afgelopen jaren meer in beweging. MSA kent de problematiek van de regio en speelt in op de toekomst van de stad, de samenleving en de veranderende rol van theater. Zoals de organisatie zelf aangeeft heeft vooruitgang tijd nodig, en dat is wat MSA nodig heeft en gegund mag worden.

LITERATUUR

Voor de totstandkoming van deze deelanalyse is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

Diepte-interview met Hans Verbugt, directeur-bestuurder. Interview gevoerd door Shomara Roosblad en Maxime van Haeren op 23 mei 2022.

Enquête, opgesteld door de Boekmanstichting, ingevuld door Hans Verbugt namens Muis & Stadstheater Arnhem op 28 april 2022.

Muis Toekomstvisie 2018-2020.

Beleidsplan Inclusie 2021.

Theater Inclusief *Toolkit*, opgesteld door Theater Inclusief en ingevuld door Muis & Stadstheater Arnhem.

Website [Muis & Stadstheater Arnhem](#).

Website [Theater Inclusief](#).

COLOFON

© Amsterdam, 3 augustus 2022.

Beeld: Bart van Hoek (omslag), Joris van Bennekom (hoofdstuk).

Onderzoek en tekst: Shomara Roosblad

Redactie: Maxime van Haeren en Jan Jaap Knol

Met dank aan: Hans Verbugt

OVER DE BOEKMANSTICHTING

www.boekman.nl

De Boekmanstichting is het onafhankelijke kenniscentrum voor kunst, cultuur en beleid in Nederland. Zij verzamelt, analyseert en verspreidt data en informatie over de cultuursector en stimuleert en faciliteert het gefundeerde cultuurdebat.

OVER THEATER INCLUSIEF

www.theaterinclusief.nl

Theater Inclusief is een initiatief van 19 aangesloten partners, bestaande uit BIS-theatergezelschappen en standplaatstheaters. Aan de hand van de vier P's van personeel, programmering, publiek en partners bouwt het aan meer divers en inclusieve theatersector.

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

BOEKMANSTICHTING
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
www.boekman.nl

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid